

Розділ 3

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АУДИТ

УДК 657.422:336.018

Шпирко О.М.

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто порядок бухгалтерського обліку електронних грошей з використанням нового субрахунку відповідно до останніх змін у законодавстві з бухгалтерського обліку та вимог щодо застосування електронних платіжних засобів, проаналізовано неузгодженості і проблеми для бухгалтера підприємства у відображенні електронних грошей та застосування новітніх продуктів, які пропонують вітчизняні банки своїм клієнтам – суб'єктам господарювання.

Ключові слова: електронні гроші, електронний платіжний засіб, платіжна картка, старт-картка.

ВСТУП

На сьогодні все більшого поширення набувають електронні гроші. У зв'язку з цим було внесено відповідні зміни від 27.06.2013 р. до Плану рахунків бухгалтерського обліку [5] та Інструкції про його застосування з включенням нового субрахунку для їх обліку. У нормативних документах [1-4] термін „спеціальний платіжний засіб” – платіжна картка, мобільний платіжний інструмент, інший платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держатель цього інструменту здійснює платіжні операції з рахунку платника або банку, а також інші операції, установлені договором; змінено словами „електронний платіжний засіб” – платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ (згідно з Постановою НБУ № 210 від 06.06.2013р).

Електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються, як засіб платежу іншими, ніж емітенти, особами та є грошовими зобов'язаннями емітента. Носіями електронних грошей можуть бути картки або файли у пам'яті комп'ютера, що є лише формою закріплення інформації про гроші. Після здійснення розрахунків банк повинен погасити випущені ним електронні гроші на вимогу пред'явника.

Таким чином, електронні гроші – це віртуальний характер використання грошових коштів, а не новий вид грошей. Актуальність та перспективи їх використання в

сучасних умовах очевидні. Електронні гроші можуть існувати та використовуватись лише за рахунок налагодженої організації інформаційного та облікового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питання обліку грошових коштів розглянуто у працях науковців: Ф.Ф.Бутинця, О.С.Височана, В.Вишневецької, М.Ю.Карпушенко, М.Т.Костишиної, Я.Д.Крупки, М.В.Кужельного, Л.М.Чернелєвського, Р.Л.Хом'яка, В.В.Ясишеної та ін., які висвітлюють фінансовий облік грошових коштів. Але, зважаючи на постійні зміни у законодавстві щодо обліку і звітності, зокрема протягом 2013 року, наукові публікації та підручники не встигають за нововведеннями. Автори, які розглядають економічну сутність електронних грошей - П.Ю.Грицюк [7], О.С.Олексюк [8], О.В.Мостіпака [8] та ін., не висвітлюють аспекти їх обліку. Тому виникає необхідність визначити, яким чином підприємству обліковувати використання електронних грошей у сучасних умовах.

Мета статті – висвітлити особливості бухгалтерського обліку електронних грошей в Україні. Основними завданнями статті є: визначення сутності електронних грошей як економічної категорії та об'єкта бухгалтерського обліку відповідно до останніх змін в законодавчих актах, охарактеризувати порядок відображення в обліку використання електронних грошей підприємствами в сучасних умовах.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток найсучаснішої форми грошей – електронної, призводить до того, що гроші втрачають предметно-чуттєву форму і перетворюються на інформаційний ресурс, стають віртуальною

© Шпирко Ольга Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана П.Конашевича-Сагайдачного, тел. (063)8242904, e-mail: olja53@ukr.net

реальністю, створеною за допомогою технологічних засобів.

В Росії, під електронними грошима розуміють інформаційний еквівалент реальних грошових коштів (Федеральний Закон „Про національну платіжну систему” від 27.06.2011 р. № 161), тобто коштів, інформація про які враховується без відкриття банківського рахунку та обіг яких обмежується конкретною електронною платіжною системою, наприклад, WebMoney, Яндекс.Деньги, RBK Money – небанківськими кредитними установами. Для електронних грошей підприємству не відкривається окремий банківський рахунок, розрахунки через оператора відбуваються тільки електронними грошима, за допомогою „електронного гаманця”. Проте юридична особа повинна мати банківський рахунок, на який щоденно перераховується залишок електронних грошей з „електронного гаманця”.

В Україні емісію електронних грошей, їх обслуговування здійснюють виключно банки і тільки в гривні.

Поняття „платіжний засіб” міститься у ст. 192 Цивільного кодексу України, ст. 3 Закону України „Про платіжні системи та переказ коштів” [1] і пов'язане з визначенням гривні - грошової одиниці України, як єдиного законного платіжного засобу. Тобто платіжний засіб існує у формі грошової одиниці. НБУ зазначає, що законодавством розмежовано поняття „електронний платіжний засіб” та „електронні гроші”. Так, пунктом 1.14 ст. 1 Закону України „Про платіжні системи та переказ коштів” [1] встановлено, що „електронним платіжним засобом” є платіжний інструмент, що надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю засоби та ініціювати їх переказ. Платіжний інструмент є засобом певної форми на паперовому, електронному або іншому носії інформації, що використовується для ініціювання переказів. До платіжних інструментів відносяться документи на переказ і електронні платіжні засоби.

Разом з тим згідно зі ст. 15 Закону України „Про платіжні системи та переказ коштів” [1], електронні гроші - це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. Згідно з вимогами [1] електронні гроші випускаються в обмін на готівкові або безготівкові кошти іншими, ніж НБУ, банками. Електронні гроші випускаються банком для певного кола суб'єктів (користувачів, торговців, агентів), які погодилися на договірній основі використовувати електронні гроші в розрахунках. В той час гривня, як грошова одиниця України, є єдиним законним платіжним засобом і приймається без будь-яких обмежень на всій території України. Таким чином, електронні гроші не можуть бути прирівняні до статусу грошової одиниці України, оскільки вони випускаються банками і мають обмеження в поширенні і здійсненні операцій по них серед обмеженого кола осіб.

Положенням про електронні гроші в Україні [2] встановлені обмеження щодо сум електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача: сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 2000 гривень; на пристрої, який може поповнюватися - 8000 гривень.

Електронні гроші є випущеними з часу їх завантаження емітентом або оператором на електронний пристрій, що перебуває в розпорядженні користувача (підприємства). Поповнення електронними грошима електронних пристроїв здійснюється не пізніше наступного робочого дня після отримання коштів.

Передбачено, що фізичні особи мають право використовувати електронні гроші для розрахунків з торговцями за товари, а також переказувати електронні гроші іншим користувачам – фізичним особам. Суб'єкти господарювання мають право використовувати електронні гроші, що отримані виключно в обмін на безготівкові кошти та лише для розрахунків з торговцями за товари в електронному вигляді, придбані на виробничі (господарські) потреби, що виражені в гривнях.

Погашення електронних грошей банками для фізичних осіб може здійснюватись як готівкою, так і безготівково, для юридичних осіб – тільки на поточний рахунок. Електронні гроші є погашеними емітентом з часу зарахування суми на рахунок пред'явника або видачі готівки.

З іншого боку є невідповідність, оскільки глава 8 Інструкції про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземних валютах [3] регламентує особливості використання поточних рахунків, операції за якими можуть здійснюватись із застосуванням електронних платіжних засобів. Так, клієнт - власник поточного рахунку має право здійснювати операції за цим рахунком з використанням електронного платіжного засобу після укладення договору, на підставі якого надається і використовується електронний платіжний засіб. Поточний рахунок, операції за яким можуть здійснюватись з використанням електронних платіжних засобів, використовується з урахуванням законодавчих обмежень.

Кошти з поточного рахунку юридичної особи не можуть бути використані за допомогою електронного платіжного засобу для одержання заробітної плати, інших виплат соціального характеру, розрахунків за зовнішньоторговельними договорами, здійснення іноземних інвестицій в Україну та інвестицій резидентів за її межі.

Кошти з поточного рахунку в іноземній валюті юридичної особи можуть бути використані за допомогою електронного платіжного засобу виключно для:

- 1) одержання готівки за межами України для оплати витрат на відрядження;
- 2) здійснення розрахунків у безготівковій формі за межами України, які пов'язані з витратами на відрядження та витратами представницького

характеру, а також на оплату експлуатаційних витрат, пов'язаних з утриманням транспортних засобів.

Положення даної Інструкції № 492 [3] суперечать статті 15 Закону України „Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” [1], користувач - суб'єкт господарювання має право отримувати електронні гроші та пред'являти їх до погашення лише в обмін на безготівкові кошти, та використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт та послуг.

Згідно останніх змін до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про його застосування [5], введено новий субрахунок – 335 „Електронні гроші, номіновані в національній валюті” (зі змінами від 27.06.2013 р.), на якому відображаються операції з електронними грошима, які здійснюються комерційними агентами та користувачами, відповідно до нормативно-правових актів НБУ та правил використання електронних грошей. Електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами,

ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. З метою бухгалтерського обліку не визнаються електронними грошима наперед оплачені картки одноцільового використання: дисконтні картки торговців, картки автозаправних станцій, квитки для проїзду в транспорті, які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами.

Слід зазначити, що на сьогодні є ряд суттєвих невідповідностей в нормативно-правових актах, що регулюють порядок використання електронних грошей як між собою, так і щодо порядку їх обліку, жодних роз'яснень з боку державних органів. Розвиток сучасних банківських послуг пропонує суб'єктам господарювання широкі можливості організації та здійснення розрахунків, вибору платіжних інструментів, способів їх використання, додаткового обслуговування, і підприємство змушене самостійно визначатися з порядком їх обліку. Кореспонденція рахунків обліку електронних грошей згідно з законодавством наведена в таблиці 1.

Таблиця 1 Відображення в бухгалтерському обліку електронних грошей підприємства

№ п.п.	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Поповнення платіжної або мобільної смарт-картки (електронного гаманця або електронного чеку) з поточного рахунку в національній валюті	335	311	3500
2	Комісія за поповнення платіжної картки	92	333	8
3	Оплата товарів за допомогою електронного гаманця або електронного чека з платіжної картки здійснюється підзвітною особою	372	335	1200
4	До первісної вартості придбаного електронними грошима товару включається вартість без ПДВ	281	372	1000
5	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	372	200
6	У разі, якщо здійснені підзвітною особою витрати не затвержені (відсутні або неналежно оформлені документи), вона самостійно поповнює смарт-картку	335	372	1200
7	Оплата комісії за використання електронних грошей	92	335	5
8	Погашення електронних грошей шляхом перерахування залишку на поточний рахунок	311	335	1950

Джерело: систематизовано автором на основі [1-5]

Таким чином, з точки зору бухгалтерського обліку рахунок 335 використовується для відображення інформації про електронні гроші як такі, що записані, тобто зберігаються на електронному платіжному засобі та використовуються суб'єктом господарювання в обмін на безготівкові кошти та лише для розрахунків з торговцями за товари в електронному вигляді, придбані на виробничі (господарські) потреби, що виражені в гривнях.

Навіть при безпосередньому придбанні товару картою з використанням електронних грошей застосовується субрахунок підзвітних осіб 372, згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків [5], рахунки 30, 31, 33 не кореспондують з рахунками 2-го

класу, рахунок 33 не кореспондує з рахунком 64, щоб відобразити ПДВ чи сплату податків. Таким чином, суттєво обмежено використання субрахунку 335.

З одного боку, електронні гроші є електронним платіжним засобом (сума коштів, записана в пам'яті смарт-картки, тобто кошти обліковуються на картці), проте, з іншого боку, електронний платіжний засіб може бути також інструментом розрахунків (якщо платіжна картка дозволяє отримати доступ до інформації про стан поточного чи карткового рахунку та ініціювати перекази, тобто кошти обліковуються на рахунку в банку). Однак, з економічної точки зору, безготівкові грошові кошти на рахунках у банку теж є одиницями вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб

платежу, і є віртуальною формою грошей, що суперечить визначенню безготівкових грошей з точки зору бухгалтерського обліку, які в обліку показуються у складі коштів на рахунках у банках окремо від електронних грошей.

Жорсткі обмеження стримують розвиток застосування електронних грошей підприємствами в Україні. На сьогодні банки пропонують клієнтам, юридичним особам випуск платіжних карток, які дають доступ до коштів на поточному рахунку (ключ-картка), відкриття корпоративних карток для оплати витрат, пов'язаних з основною діяльністю (купівля товару, розрахунки з постачальниками); представницьких витрат (офіційні прийоми, культурні програми); витрат на відрядження по Україні та за кордон (готель, квитки, оренда авто тощо); господарських покупок (канцтовари, оргтехніка, меблі, бензин тощо). Поповнення може здійснюватись миттєво через Інтернет-банк, готівкою через касу будь-якого банку, через термінали самообслуговування будь-якого банку. Такі картки не обліковуються окремо – в обліку показується лише наявність коштів на рахунку.

Суттєву відмінність має застосування WebMoney Transfer – системи миттєвих інтернет-розрахунків. В системі WebMoney підприємство одержує особовий рахунок, в середині якого може існувати необмежена кількість гаманців – спеціальних облікових записів, на яких проводиться облік коштів (титульних знаків) користувача у будь-якій валюті. З юридичної точки зору в даному разі замість електронних грошей одиницею обліку є права вимоги держателя по відношенню до боржника, тобто продаж боргових зобов'язань ТОВ „Українська Гарантійна Агенція” (ТОВ „УГА”), в обліку використовуються рахунки інших дебіторів і кредиторів 377 та 685. Дана система є досить поширеною. Поповнювати електронний гаманець можна миттєво через

термінали і банкомати, каси, Інтернет-банкінг, платіжні картки, за допомогою SMS або телефонного дзвінка. Поповнення через банківський переказ, тобто з рахунку або через касу банку, займає 1-3 банківських дні. Сплачувати за рахунок WebMoney можна придбання товарів, робіт, рекламу, страхування, кредити, квитанції, штрафи та податки, інші послуги, зручно обслуговувати Інтернет-магазин.

Для того, щоб суб'єкту господарювання повною мірою застосовувати всі переваги використання сучасних інформаційних технологій, розвитку Інтернет, необхідно зважати на законодавчі обмеження і застосовувати ті електронні платіжні інструменти, які дозволять уникнути суперечностей в обліку та належним чином організувати розрахунки.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу чинного законодавства, що регулює порядок використання та обліку електронних грошей, можна стверджувати, що впровадження нового субрахунку 335 „Електронні гроші, номіновані в національній валюті” не вирішило суперечностей в питаннях сутності та обліку електронних грошей. Суворі обмеження для їх використання підприємствами стримують розвиток електронних платежів, ділової активності суб'єктів ринку, зручності та мобільності ведення бізнесу. За кордоном виділяють два види електронних грошей: на базі карт (card-based) і на базі мереж (network-based). Вважається, що з часом електронні гроші першої групи можуть витіснити традиційну готівку і чеки, тоді як електронні гроші другої групи замінять кредитні карти в Інтернет-розрахунках. У подальшому необхідно застосовувати досвід розвинених країн у формуванні напрямів удосконалення обліку електронних грошей суб'єктами господарювання в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346.
2. Про електронні гроші в Україні: Положення НБУ від 04.11.2010 р. № 481. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>
3. Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземних валютах: Інструкція затв. постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492.
4. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Затв. постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22.
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція: Затв. МФУ від 30.11.99р. № 291.
6. Директива щодо започаткування та здійснення діяльності установами - емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними: 2009/110/ЄС.
7. Грицюк П.Ю. Електронні гроші – нове досягнення криптографії та інформаційних технологій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1 – С. 339-347.
8. Олексюк О.С., Мостіпака О.В. Електронні гроші та віртуальні банки: інформаційний контекст // Інноваційна економіка. – 2013. - № 2. – С.198-202.
9. Удосконалення обліку, аналізу і аудиту в умовах глобалізації світової економіки [Текст] : колект. моногр. / за ред. Л. М. Чернелєвського ; Нац. ун-т харч. технологій, Каф. обліку і аудиту. - К. : НУХТ, 2013. - 215 с.
10. Фінансовий облік [Текст] : підручник / Крупка Я. Д. [та ін.] ; Терноп. нац. екон. ун-т. - 2-ге вид., допов. та переробл. - К. : Кондор, 2013. - 550 с.

Одержано 03.03.2014 р.